

A HERMAN OTTÓ MÚZEUM RÉGÉSZETI KUTATÁSAI 2010

Összeállította: Miskolczi Melinda*

**Herman Ottó Múzeum, Miskolc*

Abaújlak–Kis-kút alja (Csengeri Piroska)

2010. május 4-én örökségvédelmi hatástanulmány készítéséhez kapcsolódó bejárást végeztünk a Cserehát területén. Az Abaújlakról Gadnára vezető út D-i oldalán, a Kis-kút alja határrészben két különálló, egymáshoz közel fekvő, 20 x 10 m-es területen néhány Árpád-kori és 14. századi kerámiatöredéket gyűjtöttünk. A lelőhely a Vadászpatak völgyének D–DK-i oldalán futó magasabb dombvonulat É-i lábánál helyezkedik el.

Munkatársak: Galkó József, Gál-Mlakár Viktor, Hajdú István, Kalászdi György.

Arka, Bán-hegytől ÉK-re (Miskolczi Melinda és Szolyák Péter)

2010. november 12-én régészeti megfigyelést végeztünk Szolyák Péterrel Arka, 032/2 hrsz. gyümölcsös területén. A helyszínen kikerkezésünkkor a teljes árokszakaszon nyitott volt, a metszetfalak az árok teljes hosszában jól láthatóak voltak. Bennük régészeti leletet, jelenséget nem azonosítottunk. A beruházás nyomvonalát végigjárva a szelvényből kinyert földben 18 db, pattintott kőtárgyat találtunk. Egy obszidián kivételével a többi tárgy helyi nyersanyagból (hidrokvarcit) készült. Többféle színváltozat megfigyelhető közöttük. A 18 tárgy egyike sem minősíthető eszköznek (szilánk, lamella, debri).

A 2009 decemberében elvégzett terepbejárással ellentétben a helyszínen bronzkori kerámiát sem az árokban, sem a földhányásban nem észleltünk. A jelenlegi nyomvonal zöme eróziós területen fut, így az általunk talált leletek másodlagos helyzetben (bemosódásként) lehettek a területen. A tárgyi anyag közelebbi keltezése bizonytalan, az a tény, hogy a helyszíni szemle során nem találtunk kerámiát, valamint a közelben található Korlát–Ravaszlyuk-tető eddig közölt leletanyaga valószínűsíti, hogy az Arka–Bán-hegytől ÉK-re elnevezésű lelőhelyen talált leletanyag a középső- vagy a felső paleolitikum időszakára is keltezhető.

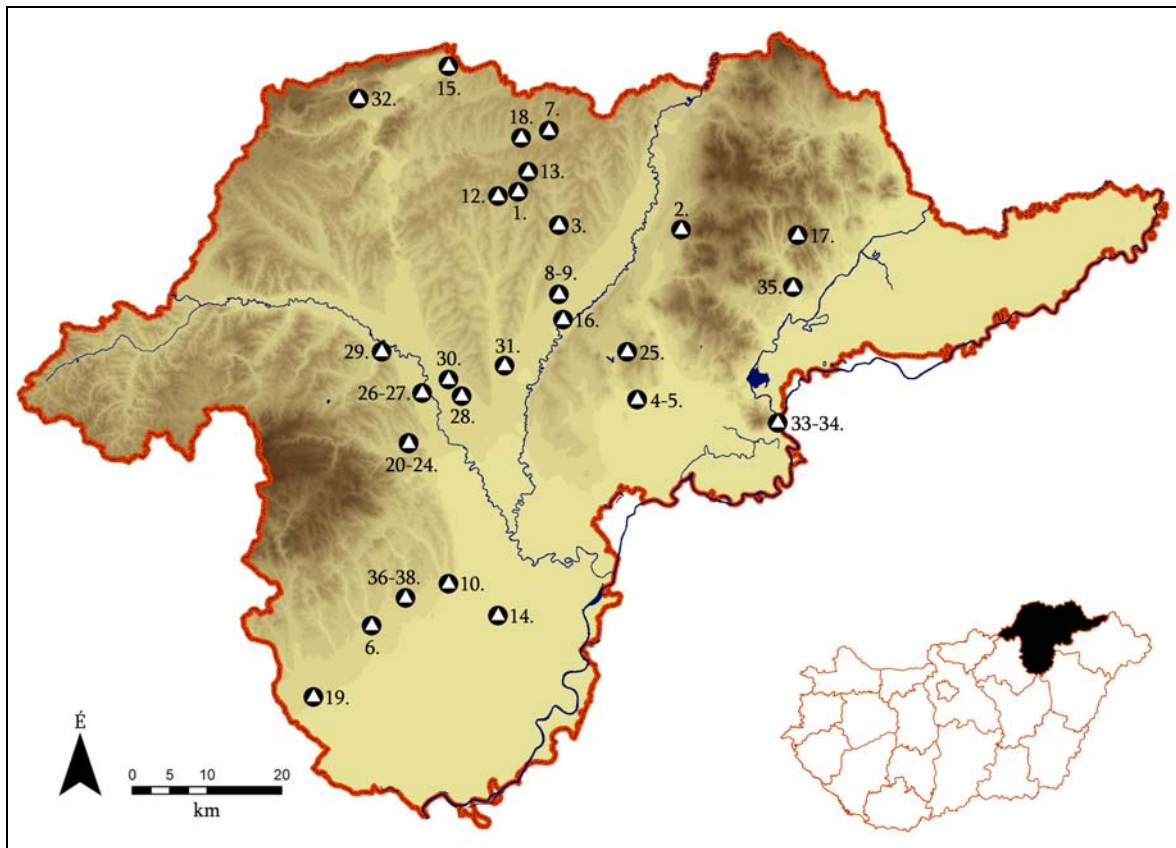
Baktakék–Klincsik (Csengeri Piroska)

2010. június 24-én örökségvédelmi hatástanulmány készítéséhez kapcsolódó bejárást végeztünk a Cserehát területén, Alsógagy és Baktakék között, a műút mentén. Az utolsó szakaszon, a Klincsik nevű határrészben, a közút Ny-i oldalán fekvő mezőgazdasági művelésű területen, két egymástól elkülönülő helyen, közepes sűrűségben elhelyezkedő régészeti leleteket találtunk. A leletek valószínűleg a Vasonca-patak menti, nagyobb kiterjedésű császárkori (germán?) településről származnak, mely az út K-i oldalán, magasabb térszínen, É–D irányban hosszan elnyúlva

helyezkedhet el a volt Tsz telep közelében. Néhány Árpád-kori kerámiatöredék és egy kora újkori cserép is előkerült a bejárás alkalmával, melyek szintén településről szá-

mazhatnak. A lelőhely a domborzati viszonyok és a leletek elhelyezkedése alapján körülbelül 500 m hosszúságú lehet.

Munkatárs: Hajdú István.

3. ábra: Régészeti kutatások 2010-ben

Fig. 3 Archaeological researches in 2010

Jelmagyarázat (*Legend*): 1. Abaújlak–Kis-kút alja; 2. Arka, Bán-hegytől ÉK-re; 3. Baktakék–Klincsik; 4. Bekecs–Homok-halom; 5. Bekecs–Taktára-járó 3. lh.; 6. Bükkábrány–Vasúti-dűlő (VI. lelőhely); 7. Büttös, Krasznokvajdai út; 8. Csobád–Gáti-rét; 9. Csobád–Réti-dűlő; 10. Emőd–Rigós-ér; 11. Füzér – Vár; 12. Gadna–Zámoszta; 13. Gagyvendégi–Nyírjes; 14. Hejőpapi–073/5 1. lelőhely bővítménye; 15. Hídvégardó–Tornai út; 16. Kiskinizs–Temető-domb; 17. Komlóska–Pusztavár; 18. Krasznokvajda–Kőtelek-dűlő; 19. Mezőkövesd–Kánya-patak É; 20. Miskolc–Avas, Református templom és kerítés; 21. Miskolc–Diósgyőr–Felső-Majláth; 22. Miskolc–Diósgyőr, Pálos kolostor; 23. Miskolc, Görgey Artúr u. 28.; 24. Miskolc–Harsányi elágazás; 25. Monok–Zsebrik-alja és Halastó; 26. Sajókeresztúr–Malomszer, 1. és 2. lelőhely; 27. Sajókeresztúr, Rákóczi u., 28. Sajópálfala–Rovnya; 29. Sajószentpéter, Református Nagytemplom; 30. Sajóvamos, COOP Áruház; 31. Szikszó, Táncsics M. u. 2–4.; 32. Szögliget–Szádvár; 33. Tokaj, Aranysas szálló; 34. Tokaj, Rákóczi-vár; 35. Tolcsva–Belterület; 36. Vatta–Dobogó, 1. lh.; 37. Vatta–Dobogó, 2. lh.; 38. Vatta–Telekoldal-dűlő, 3. lh.

Bekecs–Homok-halom (Szolyák Péter)

A Bekecs, Homok-halom nevű régészeti lelőhelyen áthaladó tervezett optikai kábelfektetés nyomvonalának 25 m hosszú szakaszán, próbafeltárás keretében, 3 db régészeti objektumot (1 cölöplyuk, 2 gödör) sikerült azonosítanunk és feltárnunk. Az egyik gödörből 2 db rossz megtartású őskori kerámia került elő. A másik gödör és a cölöplyuk nem tartalmazott régészeti leletanyagot.

Bekecs–Taktára-járó, 3. lh. (Szerencs–Kocsonta-határ) (Szolyák Péter)

A Bekecs–Taktára-járó 3. lh. (Szerencs–Kocsonta-határ, Szerencs–Takta-part) elnevezésű lelőhelye(ke)n a fektetésre kerülő optikai kábel nyomvonalának 40 m hosszú szakaszán, próbafeltárás keretében összesen 13 régészeti objektumot (4 db cölöplyuk, 9 db gödör, mely utóbbiakból 3 db valószínűleg ház faltja) sikerült azonosítani. A Kivitelező (Oláh és Társa Kft.), miután a régészeti fedettségről tájékoztatást kapott, úgy döntött, hogy max. 15 m-rel K felé eltolva a nyomvonal érintett szakaszát, kikerüli a feltárandó objektumokat és az eredeti nyomvonalszakaszt további bolygatás nélkül visszatemeti. Az új nyomvonalszakaszon régészeti leletek nem kerültek elő, régészeti jelenségeket, objektumokat nem figyeltünk meg.

Bükkábrány–Vasúti-dűlő (Bánya, VI. lelőhely) (Simon László)

A lelőhely Bükkábránytól K-re mintegy 4,8 km-re, a Csincse-patak egyik jobb oldali dombvonulatán húzódó Vasúti-dűlő D-i felén található. Lokalizálása 2006-ban történt, amikor örökségvédelmi hatástanulmány tisztázta a Bükkábrányi Bánya fejlesztési területének régészeti érintettségét. 2008-ban e területhez csatlakozóan vízelvezető árok („csorga”) és a H-9/5-7. számú kutak földmunkáinak kivitelezésekor Selján Éva és Veres János tárta fel a munkaterületeket, amelynek során 82 római császárkori (szarmata) települési objektum

került elő. 2010. évi ásatásunk területe ehhez illeszkedve a terepbejárással körvonalozott régészeti lelőhelyen történt.

A munkálatok első fázisában szondázó árkokkal (I–VII.) pontosítottuk a feltárandó területet, majd az így körvonalazott felületen a felső humuszréteg eltávolítása után további 69 régészeti jelenséget figyeltünk meg és tártunk fel. Ezek egy újkori kábelárok (135. objektum) kivételével valamennyien a terepbejárásból megismert szarmata település objektumai voltak.

A feltárt régészeti objektumok egy nagy kiterjedésű település ÉNy-i részhez tartoznak. Nagyobb részük különféle tároló gödör volt, közülük egyikben (106. objektumban) DK–ÉNy tájolásban bal oldalára fektetett felhúzott lábú, behajlított karú csontváz, vállánál egy másik egyedhez tartozó koponya és egy kisgyermek (újszülött) rossz megtartású vázmaradványai voltak. A gödör leletanyagát késő szarmata korongolt szürke és téglapiros kerámia, őrlőkő töredékek, patics valamint egy kovapenge töredéke és csontfésű töredékei tették ki. Néhány mélyebb gödör kút lehetett (85, 139, és 141. objektum), a lelőhely szélén feltárt árokészletek (118, 130. objektum) karámárokként szolgálhattak. Külső tűzhely volt a 131. sz. objektum, amelynek gödre fölé a D-i oldalon elhelyezkedő oszloplyukak tanúsága szerint tetőszerkezetet is emeltek, a gödör É-i szélén található, kerekded (110 x 90–100 cm-es) egyrétegű kemencének 5–8 cm magasan megmaradt a falazata. Egy másik, kisebb tüzelőhely faltja a gödör DNy-i oldalán volt, rajta és mellette kisebb kövek feküdtek. A tűzhelyet ráásták egy méhkas alakú tároló gödörre (127. objektum).

Az előkerült településrészlet objektumaiban viszonylag kevés leletanyagot találtunk. Ezek túlnyomó része kerámia, melyek típusai lényegében megegyeznek az alföldi késő római kori szarmata települések anyagával. Az edénytöredékek nagyobb része jól iszapolt korongolt szürke és téglapiros kerámia, főként

különbféle tároló edények maradványai. Valamivel kisebb számban találtuk az ugyancsak korongolt kavicsos kerámiát, a kézzel formált edények töredékei pedig elenyésző számban láttak napvilágot. Ugyancsak kisszámú az ásatáson talált állatcsontok mennyisége is. Az idén talált leletanyag legérdekesebb darabját a 85. sz. objektum alján találtuk, egy enyhén csonka kúpos kialakítású, kőből készült (M: 5,8 cm, Á: 1,2–1,7 cm) pecsételőt. A rajta lévő mintázat ma már alig észlelhető, annyi bizonyos csupán, hogy a kisebb átmérőjű végén simára csiszolt, nagyobb átmérőjű végén az egyenetlen felületből középen egy egyenes vonalú borda emelkedik ki, melyhez talán középen egy rövidebb ferde vonal csatlakozik.

A 2010-ben feltárt településrészletet a 3. század vége–5. század eleje közötti időszakra keltezhetjük.

Az ásatáson munkatársként részt vett Lovász Emese régész, Demeter Orsolya, Nagy S. József és Páll Gergely ásatási technikus.

Büttös, Krasznokvajdai út (Csengeri Piroska)

2010. május 4-én örökségvédelmi hatástanulmány készítéséhez kapcsolódó bejárást végeztünk a Cserehát területén. A Krasznokvajda és Büttös közötti műút É-i oldalán, Büttös határában vízmosásokkal tarkított területet találtunk. A vízmosások feletti magasabb térszínen, egy művelt kiskertben obszidián pattinték került elő. A lelet közelben fekvő őskori településre, vagy kőmegmunkáló helyre utal.

Munkatársak: Galkó József, Gál-Mlakár Viktor, Hajdú István, Kalászdí György

Csobád–Gáti-rét (Szolyák Péter és Horváth Antónia)

A Kiskinizs és Csobád települések közötti optikai összeköttetés kiépítéséhez kapcsolódó örökségvédelmi hatástanulmány régészeti fejezetének elkészítésével összefüggésben régészeti helyszíni szemlét és terepbejárást

végeztünk a Csobád község területén található Gáti-réten.

A területen, 125 és 128 mBtf magasságon, NyÉNy–KDK-i irányultságú, kb. 350 x 300 m nagyságú bronzkori régészeti lelőhely található. Jellemző a nagy sűrűségű lelet-előfordulás (kerámiák és pattintott kőeszközök). Jelenleg szántóföldi művelés alatt áll.

Csobád–Réti-dűlő (Szolyák Péter és Horváth Antónia)

A Kiskinizs és Csobád települések közötti optikai összeköttetés kiépítéséhez kapcsolódó örökségvédelmi hatástanulmány régészeti fejezetének elkészítésével összefüggésben régészeti helyszíni szemlét és terepbejárást végeztünk a Csobád község területén található Réti-dűlőben.

A területen 124 mBtf magasságon bronzkori régészeti lelőhely található, mely nem emelkedik ki számottevően környezetéből. Tájolása ÉK–DNy-i, kiterjedése legalább 140 x 160 m. Teljes kiterjedése a szórványos lelet-előfordulás (kerámiák) miatt még ismeretlen. Területe jelenleg részben szántó, részben rételegő.

Emőd–Rigós-ér (Csengeri Piroska)

2010. augusztus 19-én helyszíni szemlét végeztünk Emőd–Istvánmajortól DNy-ra, a Rigós-ér É-i partján fekvő magaslaton Pusztai Imre bejelentésére. A szemle során jó észlelési körülmények között, nagyjából 400 x 200 m-es területen, közepes sűrűségben késő rézkori (a badeni kultúrához köthető), valamint császárkori (szarmata) településekről származó leletanyagot találtunk. A lelőhely ÉÉNy-DDK irányban húzódik.

Pusztai Imre bejelentésében rézkori urnatemetőre utaló nyomokra hívta fel a figyelmünket, melyeket azonban a szemle során nem tudtunk megfigyelni. Emiatt a későbbiekben szükség lesz a lelőhely újbóli bejárására. A lelőhelyet az István-major D-i csücské-

ben elhelyezkedő állattartó telepet K felől megkerülve, egy ÉK–DNy-i irányú földúton lehet megközelíteni.

Munkatárs: Hajdú István.

Füzér – vár ciszternája (Gál-Mlakár Viktor)

A 2010. évben is az előző év munkamódszerévek dolgoztunk tovább, azaz ebben a kutatási idényben is tovább folytattuk a ciszterna köveinek kiemelését és a mögötte lévő döngölt agyréteg módszeres eltávolítását.

A ciszterna betöltésének Ny-i oldalán, 16. de inkább 17. századi leletanyagot tartalmazó javításhoz kapcsolható betöltés mintegy 4,5 m-es mélységben „elfogy”, azaz valóban egy utólagos javítással számolhatunk a ciszterna életében. Azonban ehhez nem tartozott hozzá a szilagödör utólagos bővítése, mivel a kevert szürke agyag alatt tovább folytatódik a többi részen már megfigyelt és 15. századi leletanyagot tartalmazó sárga színű agygréteg, valamint maga a szilagödör sem szűkül össze.

Mintegy 4,8 m-es mélységtől kezdve a betöltésben igen nagyméretű, behullott és még in situ köveket bontottunk és emeltünk ki. Ezek a ciszterna pusztulásakor kerülhettek mostani helyükre. A kutatási időszak végére a ciszterna belsejében átlag 5,3–5,5 m mélységet értünk el.

Ebben a mélységben a kutatott ciszterna mögötti agyagbetöltésben egy újabb, faragott kőelemekből épített gyűrűt találtunk, melynek belső átmérője 200–220 cm. Az e mögötti agyagbetöltésből 13–14. századi kerámiaanyag került elő, azaz a vár korai periódusához tartozó ciszterna vagy kút maradványait sikerült azonosítanunk.

Gadna–Zámoszta (Csengeri Piroska)

2010. május 13-án örökségvédelmi hatástanulmány készítéséhez kapcsolódó bejárást végeztünk a Cserehát területén. A Gadnáról Felsővadászra vezető út K-i oldalán, a Zámoszta nevű határrészben nagy kiterjedésű

bronzkori települést találtunk. A lelőhely a kupai Vadász-patak völgyének K-i oldalán futó magasabb dombvonulat Ny-i lejtőjén terül el É–D irányban. A felszínen 400 x 140 m-es területen nagy sűrűségben helyezkedtek el a főként kisméretű kerámiatöredékek.

Munkatársak: Gál-Mlakár Viktor, Hajdú István, Nagy Zoltán.

Gagyvendégi–Nyírjes (Csengeri Piroska)

2010. május 4-én örökségvédelmi hatástanulmány készítéséhez kapcsolódó bejárást végeztünk a Cserehát területén. A Gyagyvendégiről Abaújlakra vezető út K-i oldalán, még a hármas elágazás előtt, 130 x 30 m-es területen szórványosan elhelyezkedő őskori kerámiatöredékeket, pattintott kőszilánkokat és egy magkövet találtunk. A lelőhely egy magasabb dombvonulat DNy-i lábánál található, valószínűleg ÉNy-DK-i irányban húzódik.

Munkatársak: Galkó József, Gál-Mlakár Viktor, Hajdú István, Kalászdí György.

Hejőpapi, 073/5. hrsz., 1. lh. bővítménye (Makoldi Miklós)

A terület szondázó jellegű régészeti kutatását 2009-ben végeztük. A lelőhely szerves folytatását képezi a tőle ÉK-i irányban elhelyezkedő Hejőpapi 073/5.–1. lelőhelynek, illetve az attól K-re 2008-ban Veres János által feltárt Hejőpapi 073/5.–4. lelőhelynek.

Az idei évben az 1. lelőhely bővítménye nevet viselő lelőhelyen megtaláltuk a Kr. e. 6. évezred közepi neolitikus település folytatását, annak hosszúgödreit (Langsgrube), illetve cölöpszerkezetes házmaradványait. A neolitikus településnek Ny-i, illetve D-i irányban le tudtuk határolni a kiterjedését, így kijelenthetjük, hogy a 2008–2010 között feltárt, ki-magasló értékkel bíró, AVK – I-es periódussal is rendelkező, közel 4 hektár kiterjedésű települést szinte teljes egészében feltártuk.

A neolitikus objektumok mellett több tucat császárkori terménytároló gödröt is feltár-

tunk, melyek igen gazdag leletanyagot szolgáltatottak és feltehetően a 2008-ban megkutatott 4. lelőhelyen már megtalált szarmata településhez tartoznak.

Hídvérgárdó, Tornai út 73–84. (Csengeri Piroska)

2010. szeptember 6. és október 1. között régészeti megfigyelést végeztünk Hídvérgárdó belterületén, a község csatornázásának kivitelezési munkáinál. A megfigyelés alkalmával új régészeti lelőhely került elő, melynek jelentősége az Árpád-korból és a középkorból (13–15. század), valamint a kora újkorból (?) származnak: gödrök, földbemélyített házak, kemencék. 45 objektumot dokumentáltunk, melyek metszetről szöveges, fotó- és rajzdokumentáció készült. Kibontásukra nem nyílt lehetőség, mivel a templom Ny-i oldalán futó vezeték árkat a jelenlegi közútba vágták; a templom K-i oldalán pedig egyes részeken hasonló volt a helyzet, míg a többi területen a homokos altalaj omlékonysága, vagy a párhuzamosan futó közművezetékek tették lehetetlenné a rábontást.

A templom Ny-i oldalán a Tornai út 72. és 84. számok közötti vezeték szakaszt, míg a K-i oldalon a 41. és 79. számok közötti területet tudtuk megvizsgálni. A lelőhely D-i szélét a páros oldalon a Tornai út 84., míg a páratlan oldalon a Tornai út 73. sz. porták előtt figyeltük meg. Az előkerült lelőhely É-i széle bizonytalan, mivel az északabbi vezeték szakaszt nem tudtuk megvizsgálni. Az elkerített porták miatt a lelőhely K–Ny-i kiterjedését sem sikerült megállapítani.

Munkatárs: Hajdú István

Kiskinizs–Temető-domb (Szolyák Péter és Horváth Antónia)

A Kiskinizs és Csobád települések közötti optikai összeköttetés kiépítéséhez kapcsolódó örökségvédelmi hatástanulmány régészeti fejezetének elkészítésével összefüggésben régészeti helyszíni szemlét és terepbejárást

végeztünk a Kiskinizs község területén található Temető-dombon.

A Temető-dombon és tőle K-re és D-re egy kb. 50 méteres sávban, 123–126 mBtf közötti magasságon, egy 400 x 350 m kiterjedésű, ÉK–DNy-i irányultságú, újkőkori, bronzkori és középkori leletanyagot szolgáltató régészeti lelőhely található. Jelenleg részben szántó, részben használatban lévő temető.

Komlóska–Pusztavár (Gál-Mlakár Viktor)

Az első régészeti kutatásokat egy évtizeddel követően, 2010-ben megkezdődhettek Borsod-Abaúj-Zemplén megye egyik korai, archaikus formájában fennmaradt kővárának állagvédelmi, romkonzerválási munkái. A romkonzerválásra kijelölt D-i várfal szakasz régészeti kutatására 2010 júliusában és augusztusában került sor.

A régészeti kutatás során célunk egyrészt a még látható várfal felületének megtisztítása volt, másrészt a föld alatt lévő faltömbök esetében az állagvédelmi munkákra már alkalmas falmag kibontása volt a feltárás célja. Ennél a munkafázisnál a várfal külső síkjának épségben maradt részletei a várudvar szintjétől mérve mintegy 200–250 cm-rel mélyebben kerültek elő, gyakran együtt a hegy sziklájával.

A kutatás során a DNy-i falszakasz K-i végénél egy átlag 80–90 cm széles falszakadást tártunk fel. Ezen a keskeny szakaszon a fal tömbje a természetes sziklafelszínig kiromlott. Ezen a részen így lehetőségünk nyílt, hogy vizsgáljuk a fal építésének középkori módszerét. Ennek a megfigyelésnek a tapasztalatait felhasználtuk az állagvédelmi munkák során.

A kutatás második szakaszában a D-i várfal szakasz belső oldalán hajtottunk végre szintsüllyesztést, egyrészt a várfal belső falsíkjának meghatározása végett, másrészt az állagvédelmi munkákhoz szükséges tereprendezés szakszerű lebonyolítása és ellenőrzése miatt. Meghatároztuk a várfal nagyméretű

kövekből kialakított belső falsíkjának pontos vonalát, valamint megfigyeléseket tettünk a fal belső síkjának bizonyos mértékű „hullámzását” illetően, mely mögött egy egykor itt állt könnyűszerkezetű épületet sejtethünk.

Krasznokvajda–Kőtelek-dűlő (Csengeri Piroska)

2010. május 4-én örökségvédelmi hatástanulmány készítéséhez kapcsolódó bejárást végeztünk a Cserehát területén. A Krasznokvajda és Büttös közötti műút kezdő szakaszának É-i oldalán, ahol feltehetően Krasznokvajda, Kőtelek-dűlő (KÖH azonosító: 16025) ismert neolitikus lelőhely K-i széle húzódik, egy elkerített gyümölcsöst találtunk. Kerítésének külső oldalán, néhány fűmentes folt, illetve túrás helyén, mintegy 250 m hosszúságú szakaszon néhány apró cseréptöredéket, paticsdarabot és egy obszidián szilánkot gyűjtöttünk. A leletek arra utalhatnak, hogy az ismert neolitikus település valóban kiterjedt erre a területre is.

Munkatársak: Galkó József, Gál-Mlakár Viktor, Hajdú István, Kalászdi György.

Mezőkövesd–Kánya-patak, Észak (Csengeri Piroska)

2010. augusztus 19-én adatszolgáltatáshoz kapcsolódó helyszíni szemlét végeztünk Mezőkövesden, a Déli iparterületen. A bejárást során az elkerített, és jelenleg is telephelyként funkcionáló részek kivételével mezőgazdasági művelésű területeket találtunk. A terület NY-i részét közepes észlelési körülmények között jártuk be, melynek során a volt Kertészettől DK-re régészeti leletet találtunk. A szórványlelet alapján a területen meghatároztuk a Mezőkövesd–Kánya-patak, Észak elnevezésű pontszerű régészeti lelőhelyet.

A patak túloldalán, 500 m távolságra fekszik Mezőkövesd–Nagy-fertő (M 3–78. lelőhely; KÖH azonosító: 70327). Nem zárható ki, hogy a talált lelet erről a lelőhelyről került a területre.

Munkatárs: Hajdú István.

Miskolc–Avas, Református templom és kerítés (Gál-Mlakár Viktor–Szolyák Péter)

Miskolcon az Avasi református templom és temető (hrsz. 2405; 12055/1; 12322) körbeke-
rítéséhez és kapuépítményeinek kivitelezéséhez kapcsolódva 2010. március-október között régészeti megfigyeléseket és próbafeltárásokat végeztünk. Ez összesen 7 kerítésszakaszt és 6 kaput érintett. Az 1. kerítésszakaszon (a templomtól É-ra) felső paleolitikus kovaeszközöket és 17-18. századi kerámiákat találtunk 3 hulladékgyűjtőben. A 2. kerítésszakaszon (a templomtól K-re) egy újkori temetkezés került elő bolygatott állapotban.

Miskolc–Diósgyőr–Felső-Majláth (Szörényi Gábor András)

A Zöldnyíl villamos-projekt próbafeltárásai során a Felső-Majláthra tervezett végállomás területét kutattuk meg a Hegyalja utcai panelházak között, valamint a LÁEV telephelyen. A terület K-i szélén (radiokarbon adatok alapján is) 12. századra keltezhető objektumokra (cölöplyukak, gödrök) bukkantunk. A lelőhely egy középső Árpád-kori település Ny-i periferiáját jelöli, az egykori faluhely további nyomait innen K-re sejtethetjük.

Miskolc–Diósgyőr, Pálos kolostor (Lovász Emese)

A Miskolc városi villamosvasút fejlesztése-pálya felújítás, vonalhosszabbítás és kapcsolódó infrastruktúra projekt beruházás keretében a meghosszabbított villamos nyomvonal érinti a Miskolc–Diósgyőr, Pálos kolostor, ismert és nyilvántartott lelőhelyet, illetve annak közvetlen környezetét.

A nevezett területen, a fejlesztési projekthez kapcsolódóan a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatóság Herman Ottó Múzeuma 2006-ban már végzett régészeti feltárást, melynek során középkori/kora újkori

ri épületmaradványok kerültek elő, az Árpád u. 90. szám alatti, 30890/1 hrsz.-on fekvő, akkor Erdészeti Igazgatóság kerítése előtti járdaszakasz felbontásakor, illetve az úttest túloldalán lévő hídtól mindkét irányban, a Szinva partján, a 30869/2 hrsz.-on.

2010. október 5–15. között került sor a 30869/2 helyrajzi számú ingatlanon, a Szinva híd mindkét oldalán az itt lévő járdaszakaszok egy-egy részének felbontására, illetve a járdaszakaszok és a 2006. évi feltárás határa közötti területek, valamint a járdaszakaszok és az útpadka közötti területek feltárására.

A próbafeltárás indokául az szolgált, hogy ezeken a szakaszokon a 2006-ban előkerült kora újkori épületmaradványok falainak folytatódása volt feltételezhető.

A feltárás során azt tapasztaltuk, hogy az itt elhelyezett közművezetékek az esetlegesen előforduló régészeti jelenségeket is szétrombolták.

Miskolc, Görgey A. u. 28. (Szolyák Péter)

A bükkábrányi 7,6 millió éves mocsárciprusok és a földtörténeti miocén kor bemutatására hivatott Pannon-tenger Múzeum építését megelőzően régészeti megfigyelést, majd megelőző feltárást végeztünk az érintett területen. A régészeti megfigyelés során néhány őskőkori kőeszköz, majd a megelőző feltárás alatt egy teljes alapterületében megmaradt, 19. század első felében épült lakó- és borház, valamint a Kálvária szintén 19. századi kerítésének és főkapujának maradványai kerültek elő.

A lakó- és borház 1817 és 1857 között épült. Habár 1857-től döntően egyházi tulajdonban volt, alapvető funkcióit (lakóház és borház) valószínűleg hosszabb időn keresztül megőrizte. Levéltári forrásokból egyértelműen kiderül, hogy 1873-ban, kevesebb mint egy évig kolerakórházként is üzemelt. A ház az 1930-as évek első felében már rossz állapotban volt, pusztulása 1944-45-re valószínűsíthető.

A feltárt épület É–D-i tájolású, 11 m széles és 13,7 m hosszú. Az eredetileg egyemeletes épületből a földszinti helyiségek maradtak meg: egy lépcsőfeljáró, egy kisebb raktár vagy hátsó szoba és egy nagyméretű, több értékes részletet tartalmazó, utcára nyíló szoba. Ez utóbbiban kőpárkányos kandalló biztosította a fűtést. A helyiségben kezdetben téglapadló, majd később erre épített deszkapadló volt a járószint. A ház déli falához utólag, feltehetően 1873-ban, a kolerajárvány idején épült kőből egy kb. 2 x 2 méteres veszélyeshulladék-tároló, melynek beöntője a lépcsőfeljáróból nyílt. A 20. században több kisebb átalakítást is elszenvedett az épület. A II. világháború végén már a földig rombolt épület romjaira temetkeztek.

Az ásatás során az épületen kívül a Kálvária egykori kétszárnyas neogót főkapujának helyét és kőkerítését is feltártuk. A kerítés vonalát közel 50 méteren keresztül sikerült azonosítani. Habár a főkapu oszlopait nem találtuk meg, a kapu mögötti lépcsősor romjait teljes felületen kibontottuk és dokumentáltuk.

Az ásatási területen részben különálló sírokban, részben két tömegsírban eltemetve több mint 30 ember maradványait sikerült azonosítanunk. A temetéseket a II. világháború végére valószínűsíthetjük. A csontok egykor kórházban elhalt emberek maradványai. Több csontvázon szabályos amputálás nyomai azonosíthatók. A sírokban igen kevés mellékletet tártunk fel (néhány gomb, pénzérme, ki nem lőtt lövedék, katétercsövek).

Miskolc, Harsányi elágazás (Szolyák Péter és Csengeri Piroska)

Az 1999-ben megelőző feltárás keretében megismert (Miskolci Egyetem BTK Ős- és Ókortörténeti Tanszék; Dr. Ringer Árpád ásatásvezető) őskőkori régészeti lelőhely legnagyobb leletsűrűséget mutató részéhez közel 2010 márciusában rétegtisztázó ásatást, környezetében pedig terepbejárást végeztünk.

A feltárás 1,5 x 2,5 m nagyságú szelvényét 1,7 m mélységig bontottuk. A szelvényből 3 db kőszekert és néhány rossz megtartású őskori kerámiát gyűjtöttünk. A szelvényből 10 cm-ként üledékmintákat vettünk, melyeken laboratóriumi vizsgálatokat (szemcse- és karbonát vizsgálatok, teljes kémiai elemzés, termikus és röntgenvizsgálatok) végeztettünk. A terepbejárásán 30 db kőszekert és 116 db őskori kerámiatöredéket találtunk.

A begyűjtött leletanyag, a helyszíni megfigyelések és a laborvizsgálati eredmények alapján a Miskolc, Harsányi elágazás régészeti lelőhelyen területileg egymással fedésben két leletegyüttest, és ezzel együtt legalább két megtelepedési horizontot lehet elkülöníteni: egy felső őskökorit és egy késő bronzkorit (Gáva-kultúra).

Monok-Zsebrik-alja és Halastó (Szolyák Péter)

A Monok, Zsebrik-alja és Halastó nevű őskori lelőhelyen a Kivitelező/Megrendelő (Oláh és Tsa. Kft.) 2010. március 18. előtt az optikai kábel nyomvonalát 40 cm széles árokkal végigásatta és részben visszatemetette. A 2010. március 25-én tartott helyszíni egyeztetés alapján, szerződés elkészítését követően, a Kivitelező/Megrendelőnek a már kiásott árok mellett próbafeltárást kellett volna végeztetnie az örökségvédelmi hatástanulmányban foglaltak és az örökségvédelmi előírások szerint. A lelőhelyen áthaladó nyomvonal mellett végül nem sikerült pótolni a próbafeltárást, mert K felől kerítés, Ny felől betonozott árok akadályozta a megfelelő szélességű kutatóárok telepítését. A lelőhely bolygatása biztosan megvalósult, mivel a 2010. március 18-i helyszíni szemlén az árok hányójából őskori kerámiák kerültek elő.

Sajókeresztúr–Malomszer, 1. és 2. lelőhely (Miskolczi Melinda)

2010-ben örökségvédelmi hatástanulmány készítéséhez kapcsolódóan terepbejárást foly-

tattunk Sajókeresztúr határában. A községtől É-ra, a Sajóecseg felé vezető út Ny-i oldalán egy enyhe lefutású, száraz, árvízmentes magaslat K-i lábánál kis sűrűséggel őskori és új-kori kerámiát gyűjtöttünk. A lelőhelynek a Sajókeresztúr–Malomszer, 1. lelőhely elnevezést adtuk.

Tovább haladva É felé, a Bábony-pataktól kb. 500 m-re egy, a környezetéből enyhén kiemelkedő dombon és annak környezetében kevés őskori és népvándorlás kori, valamint Árpád-kori kerámiát gyűjtöttünk. A lelőhelynek a Sajókeresztúr–Malomszer, 2. lelőhely nevet adtuk. A területen a tervezett szennyvízberuházást megelőzően próbafeltárást is végeztünk, melynek során két szelvényt nyitottunk. A két árokban összesen három ház, egy gödör, tizenkét cölöplyuk és három, közelebről egyelőre nem meghatározható objektum feltárára bukkantunk. A csekély mennyiségű leletanyag alapján az objektumok a népvándorlás korra keltezhetőek.

A terepbejárásán Gál-Mlakár Viktor, Hajdú Melinda, Honti Szabolcs, Miskolczi Melinda és Nagy Zoltán vettek részt.

Sajókeresztúr, Rákóczi u. (Csengeri Piroska)

2010. november 24. és december 1. között régészeti megfigyelést végeztünk Sajókeresztúr belterületén, a község csatornázásának kivitelezési munkáinál. A megfigyelés alkalmával új régészeti lelőhely került elő, melynek objektumai a középső neolitikumba (alföldi vonaldíszes kerámia kultúrája, vagy annak csoportja), a késő vaskorba (kelta kor), valamint a 17–19. századba sorolhatók. A Rákóczi út 89., 91. és 93. sz. porták előtti területen (a 10. és 11. számú aknák között) a gerincezeték árkanak falában 8 régészeti objektumot figyeltünk meg, melyek közül 4 jelenség feltáráására nyílt lehetőség. A régészeti megfigyelés a szerződés szerint a 11. számú aknánál véget ért. Mivel azonban a jelenségek az ettől D-re fekvő árokszakaszból is folytatódtak, és újabb régészeti korszak, az Árpád-

kor (13–14. sz.) emlékei is előkerültek, a B-A-Z Megyei Múzeumi Igazgatóság leletmentés, majd megfigyelés keretei között folytatta, és 2011-ben is folytatja a régészeti munkát. Célunk a lelőhely D-i szélének lehatárolása.

A lelőhely feltehetően kapcsolatba hozható a Pusztai Tamás által 2003-ban feltárt Sajókeresztúr, Rákóczi út 107. sz. lelőhellyel (KÖH azonosító: 38900), ahol középső neolitikus, kelta kori, középkori és késő középkori telepnyomok kerültek elő. Jelentésében Pusztai Tamás megjegyezte, hogy az a tengerszint feletti magassági szint, melyen a régészeti jelenségek találhatóak, a Sajó magaspártján a kutatott telektől D-re is követhető, így hasonló korú régészeti emlékek előbukkanására ezen azokon a területeken is számítani lehet.

Munkatárs: Nagy S. József.

Sajópálfala–Rovnya (Koós Judit és Hajdú Melinda)

A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatóság munkatársai 2010. március és július hónapokban örökségvédelmi hatástanulmányhoz kapcsolódó régészeti helyszíni szemle (Horváth Antónia, Pusztai Tamás, Szörényi Gábor, HOM Rég. Ad.: 4695-10), majd próbafeltárás (végezték: Lovász Emese, Hajdú Melinda, Nagy S. József) során egy új régészeti lelőhelyet regisztráltak, mely Sajópálfala község Rovnya nevű határrészében található.

2010. július-augusztus között egy épülő ház alapozási munkálatai (ásatásvezető: Koós Judit) valamint a beépítendő telkek gázvezeték árkanak kiásása miatt a telek egy részén megelőző feltárássra volt szükség. A feltárt terület 140 m hosszú, 1,50–1,80 m széles, összesen 225 m². A leletmentés során két hulladékgyödöt bontottunk ki.

A csekély objektumszám ellenére jelentős mennyiségű leletanyag került felszínre, amely főleg kerámiatöredékekből, pattintott kövekből, obszidián pengékből, valamint őrlőkő és

csiszolókö töredékekből áll. Fontos megemlíteni egy szűrőedény töredékét, egy csőtálpas tál ép, díszített talp részét, egy másiknak pedig a felső tálrészét. A kerámia díszítésére a karcolt meander és cikk-cakk, valamint a plasztikus körömcspikedés és bütyökdísz jellemző.

Érdekességként megemlítené két törött agyaghurka, melyeknek a keresztmetszete háromszögletű és talán karperec töredékei lehetnek. Előkerült egy patára (?) emlékeztető kis töredék is, melynek közepe átfúrt, funkciója talán kiöntőcső, de a formája alapján agyagszobor (?) töredéke is lehet. A tárgy pontos meghatározása csak a leletanyag feldolgozása után lehetséges.

A leletanyag tipológiája alapján előzetesen megállapítható, hogy a területet a középső neolitikumban lakták, a telepet az Alföldi Vonaldíszes Kerámia kultúrájának valamely népessége hozta létre a kultúra korai elterjedési időszakában (AVK 2). Kora 5200-4450 BC közé tehető.

Sajószentpéter, Református Nagytemplom környezete (Lovász Emese és Gál-Mlakár Viktor)

A miskolci Herman Ottó Múzeum Régészeti Osztályának 2010 nyarán nyílt lehetősége drain csővezeték fektetését megelőzően Sajószentpéter középkori temploma környezetének régészeti kutatására. A megelőző régészeti feltárássra 2010. június–július között került sor.

A templom első írásos említése 1409-ből, majd 1412-ből származik. Védőszentje Szent Miklós. Építése Sajószentpéter középkori növekedésével, gazdasági fejlődésével állhat szoros kapcsolatban. A település mesterséges bővítése — melyre írott adatok alapján a 14. század 60-as éveit megelőzően került sor — indukálhatta az új tér közepén emelkedő templom építését is. A szent Miklós templom a 16. század közepén kerülhetett a reformátu-

sok birtokába, és a többször megismétlődő török-tatár dúlást követő újjáépítése a 17. század végére helyezhető.

A 2010. évi megelőző régészeti feltárás során, mind a D-i, mind az É-i oldalon lévő kutatóárkokban azonosítottuk a templom építéséhez kapcsolódó tereprendezés szintjét. E rétegváltás felett megfigyeltünk több (15–16. századi leletanyagot tartalmazó) építési, valamint egy markánsan jelentkező (15. századhoz köthető) pusztulási réteget is. A templom szentélyétől D-re, valamint a templomhajó D-i oldala előtt azonosítani tudtunk egy-egy, a templom építését és így a tereprendezést megelőzően itt állt ismeretlen funkciójú, és teljesen visszabontott korai kőfal csekély maradványát is.

A templom É-i előterében feltártunk négy, Hunyadi János és Hunyadi Mátyás pénzeivel keltezett rétegekbe ásott, 17–18. századi temetkezést is. Ezek a reformátusokhoz kapcsolható temetkezések közvetlenül a templomhajó É-i fala előtt kerültek elő. Azaz megállapíthattuk, hogy a templom körül az 1980-as évek végéhez köthető szintsüllyesztéskor a 15. századig minden régészeti réteget megsemmisítettek.

Szintén a templomkert É-i területén a 15. századi rétegek alatt egy igen vastag (15–25 cm) habarcsos járósíntet tártunk fel melybe két 50 cm átmérőjű cölöplyuk mélyed. Ezek az objektumok talán a templom egyik átépítési periódusához kapcsolható állványrendszer tarthatták. Más elképzelések szerint esetleg egy, a templom É-i oldalához utólagosan hozzáépített faépület szerkezeti elemének részlete lehetett. Funkciója csakúgy, mint a habarcsos padlóé sajnos nem kerülhetett meghatározásra.

A templomhajó É-i támpillérei között, egy kis kutatóblokkban megtaláltuk az épület legkorábbi (14. századi) építési periódusához tartozó templomfalat, ill. annak alapozását is.

A templom körül középkori temetkezések maradványait, nyomait viszont nem találtuk.

Ez az érdekes helyzet az egyházi épület plébánia funkciójának kérdésességét veti fel, és több elméleti válaszlehetőséget is kínál.

Sajószentpéter, Református Nagytemplom külső homlokzatainak falkutatása (Simon Zoltán és Gál-Mlakár Viktor)

A sajószentpéteri református templom első ismert és egyetlen középkori említése 1409-ből és 1412-ből származnak. A Szent Miklós tiszteletére szentelt templom a 16. század közepén kerülhetett a reformátusok birtokába. A többször megismétlődő török-tatár dúlást követő újjáépítése a 17. század végére helyezhető. A korábbi tatarozások során minden korábbi vakolattól maradéktalanul megfosztott külső homlokzatok falkutatása során három középkori és egy újkori építési periódus sikerült elkülönítenünk egymástól.

A legkorábbi építési periódusban használt törtkő jellegzetes, zöld színű, igen gyenge minőségű terméskő volt. Tisztán e kőből épített falszakaszokat a hajó É-i és D-i homlokzatának nagy részén meg lehetett fogni. A jellegzetes, zöldes színű falszövetbe eső nyílások kivétel nélkül utólagosan bizonyultak, így a pusztas falaszöveten kívül semmiféle korhatározásra alkalmas részlet nem került elő.

A második építési periódusban, vörös, és barna színű homokköveket használtak falazó anyagul. Teljes egészében ebből az anyagból épültek a hajó támpillérei, a nyugati hajófal, a teljes torony és annak támpillérei. E periódusból származnak a hajó D-i és É-i kapujának körtetagozatos kőkeretei, a D-i előcsarnoktól K-re eső kicsiny, csúcsíves hajóablak és természetesen a torony valamennyi nyílása. Ezek közül azoknak párhuzamai, melyek egyáltalán értékelhetőek, a 15. századra utalnak.

A harmadik építési periódusban már egyesén használták a két fajta kőzetet. Ez a falazó anyag jellemző a teljes szentélyre és a vele egybeépült, tehát egyidős sekrestyére. E harmadik építési periódus idejét a jellegzetes

késő gótikus ablakok (egy ilyet a D-i hajófal K-i harmadába is bevágtak, alighanem egy korábbi ablak helyén), a boltozatindítások csonkjából kikövetkeztethető bonyolult szentélyboltozati forma (hálóboltozat) és a reneszánsz részletek (sekrestyeajtó, sekrestyeablak) alkalmazása a 16. század első negyedére helyezik.

A következő jól megfogható építési periódus már újkori: a hajó falkoronáinak helyenként jelentős mértékű javítása. Az egyházi jegyzőkönyvek 1694-es bejegyzése szerint „a temetőnél levő pusztá templom a tatároktól megégettétvén, a városon levő pusztá templom megépítettet”. Nyilvánvalóan ez a bejegyzés vonatkozik a negyedik periódusra.

1752-ben súlyos tűzvész pusztított a városban, melynek a templom is áldozatául esett. A tűzvész nyomait a falakon több helyütt, de kiváltképp a Ny-i előépítményben könnyen fel lehetett fedezni. A tűzvészt követő helyreállítás után készült el a templom berendezése, az ajtószárnyak, a famennyezet, és a karzatok.

Sajóvámos, COOP Áruház (Szörényi Gábor András)

A COOP áruház építését megelőzően régészeti megfigyelést tartottunk, megvizsgálva az alapozási árkokat. A megfigyelés során előkerült középkori leletek és rétegződések nyomán az alapozási árkokban lévő objektumokat megelőző feltárás keretében vizsgáltuk tovább. A beépítésre kerülő területen három 16. századra keltezhető kutat, illetve vízgyűjtőt tártunk fel, melyek a középkori/kora újkori település szélén helyezkedtek el. A helyszín peremén, kis felületben igen intenzív neolitik leletsűrűsödést fedeztünk fel, mely egy agyagkitermelő gödör visszatöltésének eredménye volt. A nagy mennyiségű lelet között egy szájjal lefelé fordított, szinte teljes épségben megmaradt nagyobb edényt is találtunk, melyet csupán csak a föld súlya nyomott össze. A fenti régészeti korú nyomokon kívül egy tűzvész égésnyomaira is ráleltünk,

melyet már az újkorra, feltehetően a 19. század közepére helyezhetünk.

Szikszó, Táncsics M. u. 2–4. (Pusztai Tamás)

2010. április 12. és június 17. között 35 régészeti feltárással alkalmas napon át megelőző feltárást végeztünk Szikszó, Táncsics M. u. 2–4. sz. alatti telken, a regionális Munkaügyi Központ építéséhez kapcsolódóan.

A feltárások a telken tervezett épület területére korlátozódtak. Sem az épület előtti, sem a mögötte lévő területet nem kutattuk, mivel ott a meglévő szintek ismereteink alapján csak oly mértékben kerülnek megváltoztatásra, amellyel az ott található régészeti leleteket nem sértik.

A feltárás során a mai felszínhez mérten 1,5–1,8 méteres mélységen előkerült egy 13. századi felszín, ahol külső kemencét tártunk fel. A telek utcafront felé eső részén igen vastag, 0,5–0,8 méteres, 13. sz. végi–14. sz. eleji pusztulási réteg található, mely egy felszíni boronaszervezetes házhoz tartozhatott. E ház falszerkezetének tapasztás-maradványai, valamint többször megújított kemencéje is előkerült.

A következő szintünk a mai felszínhez mérten átlagosan 1–1,3 méter mélységen megfigyelt, az egykori utcára merőlegesen álló, 16. századi épület. Ennek D-i hosszanti falának vázszerkezete, szenült fa szerkezet fedte padlója, valamint extra méretű, téglából rakott sütőkemencéje került elő. (Ezt a házat ráépítették egy olyan omladékra, ahol mázas kályhacsempe-töredékek és kályhacsempe-forma került elő.)

A 16. századi épület fölött előkerültek egy 17. századi tímárműhely maradványai. A tímárműhelyhez tartozott 3 nagyméretű verem, melynek rétegződése és falszerkezete alapján a bőr füstcserzéssel való kidolgozásának folyamatát lehetett rekonstruálni. E gödröktől É-ra és K-re kettő, agyagba rakott, kővel kifalazott cserzőgödör volt. Az É-i cserzőgödör föld feletti részét tapasztott váz-

szerkezetes fal alkotta, ennek égett omladék a gödör alján 1 méteres vastagságot ért el. Ezen omladék fölött a még tovább működő cserzőműhely hulladék rétegét találtuk. Az ebből vett minták lehetőséget adnak a bőrki-készítési technológia részletesebb vizsgálatára. A cserzéshez kapcsolódóan számos eszköz is előkerült (bőrvágó kés, húsoló kés, valamint speciálisan feldolgozott állati állkapcsok).

A feltárás különleges szerencséje, hogy összesen 47 pénzérme is előkerült a különböző rétegekből, melyek segítségével (a tisztítást követően) igen pontosan meg lehet határozni az előkerült régészeti jelenségek korát.

Szögliget–Szádvár (Gál-Mlakár Viktor)

2010. évben a Szádvár állagmegóvásán dolgozó civil és szakmai szervezetek elsődleges célja a középső és belső vár határán álló mintegy 8–9 m magas ún. Porkoláb fal megmentése lett. A fal egy szakasza 2010 tavaszán ledőlt és az állagvédelem célkitűzése így az életveszélyes helyzet elhárítása lett. Az állagát megóvni kívánt falazatot dokumentáltuk, és ennek kiértékelését követően kezdődhetnek meg a falazási munkák.

A Porkoláb fal mindkét oldalán — a földemgerenda nyílások, az írott források valamint a fal előterében húzódó terepjelenségek alapján — a falhoz kapcsolódó kőből rakott pincét és fából emelt emeleti tereket magában foglaló, két szint magasságú épületek állhattak egykor.

Az állagvédelmi munkák során pótoltuk a falsíkok kihullott köveit, a gerendanyílásokba méretre vágott új gerendákat illesztettünk, visszabontottuk majd lezártuk a vészesen meggyengült falkoronát, és a közel 20 m hosszú fal mindkét végét is.

Az idei évben megtörtént az első régészeti kutatás is Szádvár külső várában. Az ideiglenes védelemmel ellátott D-i várfal belső oldalán nyitott 2 x 5 m-es kutatóárkunkban, egy a 16. század közepén, talán az 1567-es ostromban megsemmisült cserépkályha maradványa-

it, valamint egy 1610. évben vert lengyel ezüst garassal keltezett szemetesgödört tártunk fel.

Tokaj, Aranysas szálló (Makoldi Miklós)

Tokajban a Patrícus-Hotel Kft. megbízásából, a Pan-Geo Kft. kivitelezésében megvalósuló Aranysas szálloda alapincézéséhez kapcsolódó tervezett földmunkák előzetes régészeti megfigyelését (szondázó kutatását) 2010. november 16–19. között végezte el a Herman Ottó Múzeum. A régészeti kutatás célja az volt, hogy a jelenleg is álló, Tokaj, Bethlen G. u. 2. szám alatt bejegyzett, műemlékileg védett ingatlan földszinti része alatt kialakítható-e egy, az épület már háromnegyed része alatt lévő pinceszint vagy ehhez megelőző régészeti feltárás szükséges.

Az épületben elvégzett falkutatások és levéltári kutatások igazolták, hogy a ma álló épületet 1802–1805 között építették, de mivel Tokaj város középkori magjának közepén áll, ezért korábbi előzmények sem kizártak. A jelenleg álló épület háromnegyed része alapincézett — ez a pinceszint 3–4 m-rel süllyed a mai utcafronti külső szint alá. Ezen pincszinteket szintén 1802 körül alakítják ki — feltehetően elpusztítva a régebbi épületeket, rétegeket. Az épület alá nem pincézett része a DNy-i negyed. Az alá nem pincézetttség oka egészen jelen régészeti megfigyelésig bizonytalan volt, mindenesetre itt volt lehetőségünk esetlegesen vastagabb rétegsort megfigyelni az épület belsejében.

A régészeti megfigyelés folyamán mind az épület DNy-i részének belső terében, mind a külső részen nyitottunk szondázó árkokat. Munkánk minden kutató helyszínen eredményes volt. Egyrészt feltártunk az Aranysas szállóhoz kapcsolódó műemléki értékű építményeket (ilyenek a latrina és a hozzá ülepítő) továbbá megállapítottuk, hogy az épület DNy-i része, pont a latrinák — a „vizesblokk” miatt — nem volt alapincézve. Továbbá az épületen belül találtunk egy korábbi, feltehe-

tően középkori falat, melyre a latrinát alapozták — az épületen kívül pedig egy, az épület-től szintén korábbi — valószínűleg 17. századi pincelejáratot, melyet átvágnak az Aranysas szálló építésével. Ezen kívül mind a külső, mind a belső területen előkerültek középkori — 12–16. századi objektumok és rétegek is, csakúgy, mint késő rézkori (Kr. e. 4–3. évezred) rétegek és egy objektum is, illetve szórvány bronzkori cserepeket is találtunk, melyeket objektumhoz nem sikerült kötnünk.

Tokaj, Rákóczi-vár (Makoldi Miklós)

A Bodrogköz hajdani csücskében, a Tisza és Bodrog mai torkolatától 1 km-rel É-ra elhelyezkedő tokaji Rákóczi vár régészeti kutatása 2007-ben kezdődött meg. Azelőtt semmilyen régészeti kutatás nem folyt a területen, így annak pontos helyzete, kiterjedése sem volt ismert, mindössze egy valaha létezett ágyúkazamata (Merítő-bástya) egyetlen, még földfelszín fölött lévő lőrése hirdette az utókor számára az erősség DNy-i sarkának helyét.

2010-ben a Vasaló-bástya (K-i ágyútorony) kutatása során megtaláltuk az ágyútorony 3,4 m széles D-i falát, melyben a korábbi évek tapasztalataihoz hasonlóan észlelni tudtuk a kőfalban futó merevítő gerendaváz helyén lévő lyukakat, ajtónyílásra utaló nyom azonban nem került elő. A torony falához viszont déli irányból egy fal csatlakozott, melyet a 17. századi térképek nem jelölnek. Ez a fal egyértelműen későbbi és sokkal vékonyabb is, mint az ágyútorony fala, továbbá déli irányban — erősen lepusztult állapotban — tovább követhető. A fal mérete közel azonos a Merítő-bástya falával, így elképzelhető, hogy ezen a területen a korai kővár (16. század) külső falának indítását találtuk meg.

Szintén a Vasaló-bástya kutatása során került napvilágra az ágyútorony É-i oldalán levő „főbejárat” *contra*-fala, melyre a fa csapóhíd

lecsapódott.

Sikerült talajvízszintig, teljes egészében átmetszeni a külső vár 17. századi földsáncát. Metszetfalunkban egyértelműen azonosítani tudtuk a földsánc kontúrját. A sánc külső oldaláról bebizonyosodott, hogy az alaktalan, de hatalmas kövekkel meg volt erősítve — tehát legalábbis ezen a szakaszon kőpakolásos, kővel burkolt volt. Ezen kövek közül rengeteg 16–17. századi lelet került elő. Egy részük szemétként került oda, de találtunk sok puszkagolyót és egy számszerű nyílhegyet is, melyek az ostromokról árulkodnak. Többek között innen került elő a négy évad legszebb kályhacsempéje — egy címerpajzson ülő, félkörplasztikaként megformált, száját nyitva tartó oroszlánt ábrázoló kályhacsempe — mely egy párkányrész díszes sarokelemeként szolgálhatott a 16. század elején, feltehetően még Szapolyai János alatt a belső vár egyik palotatermében.

Sikerült azonosítanunk a Vasaló-bástya mellett feltárt É–D-i irányú kőfal indítását is, melyre a későbbiek folyamán rátelepítették a 17. századi sáncot. Könnyen elképzelhetőnek tartjuk, hogy itt is a Némethy-féle külső várfalat találtuk meg, mely később alapul szolgált a 17. századi földsáncnak.

Idei kutatásunk alkalmával tisztáztuk a belső vár ÉK-i rondellájának rétegtanát is. Továbbá a Merítő-bástya falának külső falsíkján megfigyeltünk egy újabb töréspontot. Ennek eredményeként jobban látható, hogy a védmű alakja azonos a Zsámboky-féle metszeten ábrázolt bástyákéval — tehát ez a bástya is 16. századi eredetű.

Összegzésképpen megállapítható, hogy a tokaji Rákóczi vár feltárásának 2010-es évada is eredményes és leletekben gazdag volt, hasonlóan a korábbiakhoz. Most állunk talán legközelebb ahhoz, hogy igazolni tudjuk, hogy Zsámboky János 1565-ös metszete valóban hiteles és talán ez árulja el a legtöbb in-

formációt a belső és külső vár szerkezetéről is.

Tolcsva, belterület (Gál-Mlakár Viktor)

Tolcsva belterületén a hrsz. 25. számú telken az Oremus Szőlőbirtok és Pincészet Kft. szennyvíztisztító tartályok telepítését és az azt kiszolgáló épület építését tervezte. A tartályokat a telek középső részén, egy Ny-i irányba markánsan, É-i irányba enyhén emelkedő domboldalba kívánják besüllyeszteni.

A gépi földmunkák első szakaszában (2010. október 13–18.) a régészeti megfigyelés során egy nagyméretű faragott, reneszánsz, 17–18. századi sírkövet és több koporsós temetkezést figyeltünk meg a beavatkozási terület nyugati és északi metszefalaiban valamint a terület északi felében, a mai felszíntől mért átlag 80–170 cm-es mélységben. Az előkerült sírok Tolcsva középkori *oppidum* 17–18. századi temetőjéhez tartozhattak. Így a régészeti megfigyelést követően, 2010. október 19-én megkezdődött a terület É-i felének megelőző régészeti feltárása.

A 2010. november 24-ig tartó megelőző régészeti feltárási szakaszban a beruházási terület É-i felének mintegy 150 m²-es területén 45 sírt azonosítottunk, tártunk fel és dokumentáltunk. A sírok mindegyike megközelítőleg Ny–K-i tájolású. Az elhunytakat minden esetben koporsóban temették el. Nagyon sok esetben figyeltünk meg egymás fölé vagy egymásba temetkezést is. Ez alapján a temetőt relatíve hosszú ideig használhatták, vagy a temetőhöz tartozó terület nem volt nagy kiterjedésű. A talaj erősen savas kémhatása miatt a csontvázak igen rossz állapotban kerültek elő. A feltárt 45 sír közül csupán csak a mélyebb rétegekben elhelyezkedő, talajvízhez közelebb fekvő csontvázak voltak ép állapotban. A többi temetkezésben csak hosszúcsonatok ill. fogak maradtak épségben, a vázhoz tartozó többi csont (koponya, bordák, csigolyák, medence, kéz- és lábujjcsontok) elporladtak.

A vázak mellett csekély számú mellékletet találtunk, melyek döntő többsége párizsi ruhakapocs, ill. fiatal lányok esetében pártához tartozó nagyszámú apró, színes kásagyöngyök. Textilmaradvány szintén csak néhány koporsóból került felszínre. Ezek a legtöbb esetben a koporsó textilbéléséből, vagy a halott feje alá helyezett párnából származtak.

Jellegzetesnek tekinthető némely koporsó külső díszítése. Ezek nagyobb része kb. 1 cm átmérőjű kerek, lapos bronz veretek rendszeréből állt, melyeket a koporsótető külső szegélyén, vagy középtengelyében helyeztek el. Két kiemelkedően gazdagon díszített koporsótetőn a veretek több sorban, ill. hullámvonalban helyezkedtek el. A koporsókat minden esetben nagyméretű, 10–12 cm hosszú szegekkel zárták le, melyet szinte minden temetkezésnél azonosítani tudtunk. A temetőt a régészeti megfigyelés során megtalált kő fedlap, valamint a csekély számú melléklet alapján a 17–18. századra keltezhetjük.

Vatta–Dobogó, 1. lelőhely (Koós Judit)

2009 novemberének végén az időjárás már nem tette lehetővé a munkavégzést, ezért 2010 áprilisában folytattuk a Vatta–Testhalom néven ismert, a hatvani és a füzesabonyi kultúrákhoz köthető bronzkori tell külső településének feltárását. A Bükkábrányi Bánya fejlesztési tervei miatt vált szükségessé a Csincse-patak mederáthelyezése, ennek köszönhetően nyílt lehetőségünk a kutatásra.

Az érintett mederszakasz az ásatási terület K-i részén húzódott, amelynek humuszolására ebben az ásatási idényben került sor. Ennek során több fekete folt is kirajzolódott a felszínen. Ezek egyike, egy agyagos-paticsos folt valószínűleg a telepet övező sáncárokhoz azonosítható, a későbbi patak pedig ezt az árkot „találta meg” medernek. A vízszint változásáról, a kiöntések határáról a folyami kavicsrétegek árulkodtak. A patakmeder-árok viszonyának megállapítását a meder átvágásával, valamint az alján esetlegesen fellelhető objek-

tumok meglétével tisztáztuk. Négy helyen került sor az átvágásra, de csak egyetlen, leletanyag nélküli gödör mutatkozott a kérdéses felületen.

A patakmeder felé eső sávban megváltozott az objektumok formája, betöltése és leletanyaga: sekélyebbek, a betöltésük erősen faszenes, fekete vagy barna, viszonylag kevés leletanyaggal. Zömük korongolt, szürke, némelyik grafitos, a római császárkori kerámiaművesség jellegzetességeit hordozzák. Ugyanakkor ezen a részen több gödör betöltése kevert, vegyesen bronzkori és császárkori, nagymennyiségű leletanyaggal.

Az ásatás teljes területére jellemzőek a nagyméretű, szabálytalan alakú és eltérő mélységű gödörkomplexumok, amelyek rendkívül nagymennyiségű bronzkori leletanyagot tartalmaztak. A hatvani és a füzesabonyi kultúrák jellegzetes házi-és díszkerámiai egyaránt megtalálhatóak a fazekas termékek között. A plasztikus díszítésű tároló edények, erjesztő edény, a nagyméretű, vastag falú, hordozható tűzhelyek töredékei, az oszlopszerű „agyaglábak” (szerkezeti elemek?), az ág- és karólenyomatos paticsdarabok, kúp alakú agyagnehezékek, kocsikerek, kiegészíthető korsók, csuprok, miniatűr edénykék, stb. nagy számban fordulnak elő a leletek között.

A tavalyi évben az egyik nagyméretű gödrünk kútnak bizonyult, amelynek teljes feltárását idén végeztük el. Az 50 cm-re lehumuszolt felszíntől mért mélysége 400 cm, átmérője 199 x 226 cm, típusát tekintve az őskorban általánosan elterjedt földkút. Rendkívül gazdag leletanyaga a bronzkor középső szakaszához köti (hatvani-füzesabonyi kultúra).

A kút elmetszett egy kisméretű, szabályosan kerek, faszenes gödröt, amelyből egy cipó alakú őrlőkő és nagyon szép, meander díszes újkőkori kerámia került elő.

A késő bronzkori pilinyi kultúra leletanyaga a patakmeder felé eső, lejtős részen szinte

már alig képviseltette magát, amely esetleg a császárkori bolygatás következménye is lehet.

Két ÉNy-DK-i tájolású, jobboldalán fekvő, zsugorított, melléklet nélküli csontvázat is feltártunk. Egyikük koponyája fölött egy szép, pattintott kőpenge hevert, azonban a sírhoz tartozása bizonytalan.

A település kiterjedésének tisztázásához újabb felszín humuszolását végeztük el, amelynek eredményeként sikerült a D-i határt meghatározni. Az ásatás során 383 objektumot tártunk fel, amelyek túlnyomó része Vatta-Testhalom bronzkori tell telepéhez tartozik. A kutatási eredmények jelentőségét az adja, hogy mindeddig még nem sikerült a tell telepek külső települési területét és az azt védő sáncárkot feltárni.

Munkatársak: P. Fischl Klára régész (Miskolci Egyetem), Hajdú Melinda, Nagy Zoltán technikusok (HOM), Nagy S. József rajzoló (HOM).

Vatta-Dobogó, 2. lelőhely (Somogyi Krisztina)

Vatta községtől délnyugatra kb. 1,5 km-re, a Geszti- és a Csincse-patakok által három oldalról körülvevett határrész a Dobogó, itt található az ismert Testhalom nevű tell is. A dűlő északkeleti szélén a Vatta 1. lelőhelyen Koós Judit végzett régészeti feltárást a tervezett patakmeder-áthelyezés előtt. Az előzetes hatástanulmány az 1. lelőhely és a Csincse-patak közötti rövid, kb. 100 m-es szakaszon szórvány kerámia-töredékek alapján jelölte ki a 2. lelőhelyet. A terület a Dobogó határrészt is magába foglaló domb lábánál nyúlik el, lapos, mély fekvésű, lényegében a Csincse-patak egykori öntésterületéhez tartozik.

A terület szondázása negatív eredménnyel zárult.

Vatta-Telekoldal-dűlő, 3. lelőhely (Somogyi Krisztina)

A lelőhely Vatta község D-i szélétől 1 km-re D-re, Csincse községtől 2 km-re ÉNy-ra

található. A területen a Mátrai Erőmű Zrt. a Gelej- és a Csincse-patak medrének áthelyezését, új patakmeder kialakítását kívánta megvalósítani a meglévő bányaterület kiterjesztése céljából.

A lelőhelyen összesen 282 objektumot dokumentáltunk, amelyek között neolit és rézkori gödörmaradványok, a kora rézkori tiszapolgári kultúra egy csontvázas temetkezése, a középső rézkori füzesabonyi kultúra

birituális temetője, a késő bronzkori pilinyi kultúra településrészlete és egy szarmata kori épület szerepelnek. A terepbejárás során gyűjtött népvándorlás kori, Árpád-kori és késő középkori leletanyaghoz nem sikerült régészeti objektumot kapcsolni az általunk megkutatott szelvényben. A füzesabonyi kultúra birituális temetője a Csincse-pataktól nyugatra emelkedő ún. Testhalom tell-település egyik temetője lehetett.